

Latin Amerika'da Hava Döndü Yoksuldan Yoksuldan Esiyor Yel Ama...

-Fuat Ercan

([Bu yazı 31 Aralık 2005 tarihli
Evrensel gazetesinde yayınlanmıştır])

06 Ocak 2006 -

“Biz Latin Amerikalıların şarlatan, serseri, baş belası, ateşli ve şamatacı gibi sinir bozucu ünümüz var; neden bilmem. Bize, piyasa kuralı olarak, fiyatın değere eşit olduğunu öğrettiler ve biliyoruz ki bize pek rağbet yok... Beş yüzyıldır birbirimizden nefret etmeyi ve kendi kaybımız için canımızı dişimize katarak çalışmayı öğreniyoruz ve şimdi de öyleyiz, ama hala yürürken gözleri açık düş görme saplantımızı, her şeyle çarpışma hastalığımızı ve hiçbir açıklaması olmayan yeniden dünyaya gelme eğilimimizi düzeltemedik”
(E.Galeano, Tepetaklak, Latin Amerikalılar).

Latin Amerika’da güzel şeyler oluyor, bir doğum sancısı, Galeano’nun ifadesi ile yeniden dünyaya gelme çabası içinde. Bu yeniden dünyaya gelme sancısını Venezüella’ya gerçekleştirdiğim bir gezide insanların yaşama isteği ile yaşamlarını ellerinden alan her şeyi değiştirme enerjisinin eş zamanlı olarak yüzlerine yansımalarını görme şansım oldu. Değiştirme isteği neşeli bir kararlılığa dönüşmüş. Kıtanın dört bir yanında ayakta kalma mücadelesi veren kitleler, tepkilerini, enerjilerini açığa çıkarmaya başladılar. Köylüler, yoksullar, işsizler, işçiler, öğrenciler yaşadıkları toplumun tarihsel / toplumsal pratiklerine bağlı olarak farklı biçimlerde “yaşama haklarını” talep etmeye başladılar. Venezüella’da Barrios’lardan inen kent işsiz ve yoksulları kentlerin merkez ve ayrıcalıklı bölgelerine inerken (1988 Caracazo eylemliliği başta olmak üzere), Arjantin’de işsizler (piqueteros), işi olup da geçinemeyenler ana yolları, sokakları kapatmaya yöneldiler. Bolivya’da suyun özelleştirilmesine karşı, Peru’da elektriğin özelleştirilmesine karşı çatışmalara girdiler. Brezilya’da Cardoso’nun neo-liberal kalkınma programı insanların canına tak etti ve özellikle topraksız köylüler seslerini tüm dünyaya duyurabildiler (Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem-Terra- MST).

Meksika’da Zapatistalar Chiapas’tan Mexico’ya yürüyüşe geçtiler. Son olarak Bolivya’de gerçekleşen seçimlerde oyların % 50’sini alarak başkanlık seçimin kazanan Evo Morales’in partisinin adı anlamlı: Sosyalizme Doğru Hareket (MAS). Latin Amerikalıların şarlatan, serseri, baş belası, ateşli ve şamatacı gibi sinir bozucu ünlerini arttıran gelişmeler oluyor. Birilerinin sınırları bayağı bozuluyor, bizler gibi birileri için ise gelişmeler heyecan verici nitelikte.

Kıtada gerçekleşen gelişmeleri anlamamız açısından Sosyalizme Doğru Hareket ifadesi, sürecin dinamikliğini işaret etmesi açısından önemli. Aynı işaret aslında gelişmeleri anlamaya çalışan bizler içinde önemli açılımlar sağlıyor, kıtada kendisinden söz ettiren bir diğer isim olan H. Chavez’in Venezüella açısından süreci değerlendirmesi bu anlamda oldukça sağlıklı:

“Antonio Gramsci’yi hatırlayarak Venezüella’da gerçek bir kriz, fakat tarihsel bir kriz olduğunu söyleyerek başlamak istiyorum. Bildiğiniz üzere Gramsci’ye göre gerçek kriz bir şeyin ölmek üzere olduğu ama henüz ölmediği, aynı zamanda bir şeyin doğmak üzere olduğu ve fakat henüz doğmadığı bir durumu anlatır. Bu tarihsel bir krizdir. Venezüella’da olan

da tam budur.”

Bu değerlendirmeyi aslında tüm Latin Amerika için yapabiliriz. Latin Amerika’da hava döndü, ya da hava dönmek zorunda kaldı. Ama bu hava değişiminin nasıl bir iklime dönüşeceğini tam olarak söylememiz olası değil. Söylenebilecek en anlamlı ve kesin ifade son zamanlarda sosyal bilimcilerin sıkça kullandığı “ayakta kalma stratejileri”, toplumun geniş kesimleri için artık bitmiş durumda. Yani insanların en temel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları bir sürece girmişler, daha önce kullandıkları bir çok strateji geçersiz kalmıştır. İçinde yer aldıkları toplumun tarihsel-toplumsal sınıf yapılarına bağlı olarak çeşitlenen, biçimlenen kitlesel tepkiler kıtanın dört bir yanını kapsayacak bir aşamaya geldi. Kitlesel karşı-çıkışlar ayaklanmaların ipucunu ve kaynaklarını Meksika’da başlayan Zapatistaların açıklamalarında bulabiliriz: “1994 yılında buzul imgesini kullanmıştık: bizim buzulun görünen ucu olduğumuzu, çok geçmeden öteki yerlerden de su yüzüne çıkan uçlar peyda olacağını ve bunun, aşağılardan, buzulun kırılmaya doğru gittiğini ilişkin emareler gönderen bir yerlerden geleceğini söylemiştik.(G.M.Ramires, Ateş ve Söz).

Kapitalizmin yapısal zorunluluklarının neo-liberal politikalar olarak uygulanmaya sokulması Latin Amerika ülke sermayedarlarının ayakta kalma çabalarına yönelttiği ölçüde, sermaye dışı kesimlerin ayakta kalma stratejileri birer birer sona erdikçe, emeğini satamayan satsa bile elde ettiği gelirle ayakta kalamayan muazzam bir yoksul kitle üretmeye başlamıştır. Latin sermayelerin dünya ölçeğinde devam eden yoğun birikim sürecine katılma çabaları, devletin yeniden dağıtımcı politikalarına son verilmesi yönünde politikaların üretilmesine neden olduğu ölçüde yoksulluk-dışlanma artmıştır. Kapitalizm kıtada kendine özgü işleyişini daha bir derinleştirip, daha bir acımasız hale getirdiği için, arkasında muazzam bir enerjiyi de açığa çıkardı. Bundan sonra ise kitleler Ya Basta! Yetti Artık demeye başladı. Buzulun öteki yerlerden de su yüzüne çıkmaya başladığını görüyoruz. Arjantin, Brezilya, Meksika, Uruguay, Ekvador, Venezüella ve sonunda Bolivya’da, kıtanın dört bir yanında sessiz yığınlar sokağa döküldü, ya da oyları ile bir şeylerin değişmesini istediler. Kitlelerin açığa çıkardığı tepkilerin sonuçlarına baktığımızda, Venezüella ve henüz çiçeği burnunda olan Bolivya dışında, şimdilik gelişmelerin pek iç açıcı olmadığını görüyoruz. Bu sonuçlar bize kitlesel tepkilerin açığa çıkardığı kendiliğindenci enerji/oluşumlar üzerine yeniden düşünmemizin gerekliliğini gösteriyor. Ama varolan enerjinin “eskimiş” elbiseler içine girmediğini de Latin Amerika deneyimlerinde gözlemliyoruz. Bu enerjiyi oluşturan nedenler ve bu nedenlerin geçmişten farklılığı; enerjinin kendiliğinden yapısının önemli olduğunu, ama bunun tek başına da kutsanamayacağını gösterdi. Baudrillard’ın ifadesi ile kitlelerin gücü günceldir, ve tarihleri yoktur. Baudrillard’ın işaret etmediği, işaret etmek istemediği, göremediği şey ise bu gücün, bu enerjinin kendini sağlıklı bir güce dönüştürmesinin mümkün oluşudur. “Sağlıklı” ifadesini enerji ve donanımın güncel olmaktan çıkması, uzun erimli kullanılması, ve bu anlamda kitlesel olmaktan çıkıp, sınıfsal dolayısıyla nesnel konumları ifade etme yeteneğine kavuşması anlamında kullanıyorum. Kitlelerin enerjisi ile onları belirli bir amaca yönlendirecek, organize edecek liderler arasındaki ilişkinin sağlıklı bir şekilde ele alınması gerekiyor. Son dönemde kitlelerin enerjisini arkasına aldıktan sonra, sistem içi politikalar üreten yönetimlere sahne olan Brezilya, Arjantin gibi Latin Amerika ülke örneklerinin analizi bu nedenle önem taşıyor.

Diğer yandan Bolivya’da Sosyalizme Doğru Hareket Partisi’nin adının çağrıştırdığı, bir şeye doğru olma hali ise önemli umutlara çağrı, ama bu çağrının bileşenlerine baktığımızda Venezüella deneyiminde olduğu gibi daha çok yoksulluk karşıtı ve yeniden dağıtımcı politikaları içeren bir özellik dikkatlerimizi çekiyor. Kitlelerin yoksulluk karşıtı ve yeniden dağıtımcı politikalara daha yakın olması, anti-kapitalist dil ve politikalara şimdilik maddeli

bakmasının değerlendirilmesi gerekiyor. Bu anlamda Latin Amerika deneyimleri iki önemli değişimi gözler önüne serdi; ilk deneyim kıtada var olan ve tarihi geçmişi olan Marksist hareketler süreç içinde kitleleri arkalarına alamadılar. Bunun temel nedeni ise diğer değişimi, kapitalizmin kıtadaki dönüşümü üretim organizasyonunu önemli ölçüde değişmesine neden olmuştur. Bu işçi sınıfının özellikle örgütsel donanımını dönüştürecek değişikliklere yol açmıştır. Kıtada sendikaların durumu ise ayrıca ilgilenmesi gerekiyor, Venezüella ve Brezilya, Arjantin sendika deneyimleri, sendikacılar ile işçilerin farklılaşan çıkarlarını daha bir açığa çıkarmıştır. Türkiye için de rahatlıkla söyleyebileceğimiz, sendikacının çıkarlarının işçi sınıfının çıkarlarının önüne geçmesi, değişimin dikkate alınması gereken önemli bir diğer dinamiği. Bu ve benzeri farklılıkları analizlerine katmayan, politik yapılanmayı değişime göre dönüştüremeyen sol politik gruplar, ayakta kalma stratejilerini tüketen kitleleri yanlarına alamadılar.

Yoksul ve dışlanmış grupların kısa erimli talepleri, politik yapıların da farklılaşmasına neden oldu. Kıtanın tarihsel geçmişi anti-emperyalizmin güçlenmesine neden olurken, bu eğilim çok daha somut bir biçim alarak Amerika ve Bush karşıtı bir dilin gelişmesine neden oluyor. Baş belası, ateşli ve şamatacı gelişmeler, ABD'yi, ülkelerin iç burjuvazilerini, petrol ve doğalgaz tekellerini şüphesiz üzüyor.

ABD'yi, ülkelerin iç burjuvazilerini, petrol ve doğalgaz tekellerin üzüntüsü, kitlelerin enerjisi ile iktidara gelen ve iktidara geldikten sonra el çabukluğu ile üçüncü yola kayma artıkça azalıyor. Arjantin'in muhafazakar başkanı De la Rúa'nın nasıl Paris'teki Sosyalist Enternasyonal'a bir yıldız gibi karşılandığını, Şili'de sosyalistlerin imaj yenilemek için geliştirdikleri argümanlar, yine Uruguay'da "büyük cephe ideolojisinin" güzel bir program görünümüne girmek için çabaları, seçim sonrasında Tabaré Vázquez'in "dış borçları" tamamen üstlenmesi, "bütçe fazlası politikalarını uygulamaya "koyması" ve daha vahimi esnek emek politikalarını hızla hayata geçirmesi kıtada bu politikalarından sadece bir kaçı.

Diğer yandan geçenlerde Evrensel gazetesinde de gördüğümüz Morales, Castro ve Chavez'in bir arada ve dostluğa çağrılı fotoğrafı, kıtanın geleceğine ilişkin umudumuzu da canlı tutuyor. Ama belki de fotoğrafa yansıyan siyasi kişiliklerden daha fazlası ise ayakta kalma mücadelesi veren kitlelerin kıtada artık yeni bir şeyler talep etme eğilimi ve kararlılığını taşımalarıdır. Kitleler Brezilya'da işçi sınıfının içinden gelen birisini (Lula), Venezüella'da halkın içinden gelen ama asker birini (Chavez) ve son olarak da Bolivya'da Aymara yerlisi ve coca çiftçisi-sendikacı birisini (Morales) iktidara taşıdılar.

Kısaca Latin Amerika'da hava döndü yoksuldan yoksuldan esiyor yel. Ama bu yelin yoksulluk ya da yeniden paylaşımcı politikalarından uzun erimli anti-kapitalist ve özellikle kapitalist mülkiyet ve üretim ilişkilerini dönüştürecek pratiklere yönelmesi gerekiyor. Yoksulluğu azaltıcı ve yeniden dağıtımcı politikalar kısa erimde politik olarak anlamlı olabilir, ama uzun erimde kapitalizmin yapısal mantığının daha da güçlenmesine neden olacaktır.